

VŠECHNO JE JINAK .....

Tato slova moudrého rabína mají trvalou platnost, neboť on už v dávné minulosti vytušil, že chyby v našem nahlížení světa i sebe samých nemusí být dány jen nesprávným vnějším nahlížením, ale že mohou vznikat i jejich vadným vnitřním prožíváním, které by mělo být při poznávání s vnějším procesem vždy ve shodě. V současnosti si tyto chyby začínáme uvědomovat jako problém překonaného a dnes již nevyhovujícího mechanistického paradigmatu. Tím je míněn způsob myšlení, který považujeme za něco daného a neměnného, ale ve skutečnosti je mechanistický způsob myšlení jen zvyk na určitou šablonu, které jsme za posledních 300 let (od doby, kdy ji jakožto tehdy moderní způsob myšlení začali užívat filosof René Descartes a přírodovědec Isaac Newton), přivykli natolik, že už si neumíme představit, že by se pozorované jevy, a to i ty, jimiž se zabývá věda, byly vždycky správně pochopeny a také správně interpretovány jak ve smyslu vnějšího (vědeckého a materialistického), tak vnitřního (filosofického event. duchovního) náhledu.

Takovým navyklým způsobem myšlení, zkráceně paradigmatem, prožíváme a vykládáme pozorované události v duchu kauzálně deterministické metodologie, kterou si lidstvo v novověku osvojilo a plně mu přivyklo. Ale ve středověku, v době scholastiky, tomu tak nebylo, neboť tehdy vládl aristotelský výklad jevů vnějšího světa, k němuž katolická církev připojila dogmatické učení o vnitřních duchovních jevech, postihujících přes náboženství smysl života. Ani toto paradigma se však trvale neudrželo a po krutých náboženských válkách bylo vystřídáno novým, výše zmíněným descartovsko-newtonským paradigmatem a jemu odpovídající mechanistickou metodologií. Dokud bylo mechanistické chápání přírody v komplementárním vztahu s duchovním výkladem lidského bytí, tj. dokud se obě tato pojetí vzájemně doplňovala a příliš si nepřekážela, společnost se vyvíjela celkem harmonicky, a to až do moderní doby (tj. zhruba do konce 18. stol.). Pak už se ale začaly projevovat krizové jevy, které opět vyvrcholily ve válečném a revolučním běsnění. Ačkoli se tato souvislost se změnami paradigmat v historiografii přehlídí, lze se oprávněně domnívat, že i vznik moderní doby byl předznamenán revolucemi a válkami. K uklidnění došlo teprve se změnou paradigmatu v době osvícenství, když se západní Evropa začala zbavovat „zátěže“ náboženského myšlení a lidé začali na svět nahlížet pozitivisticky, přesněji řečeno mechanisticky. Tento vývoj pokračoval dál až přešel do postmoderní etapy, zahájené novými krutými válkami a revolucemi ve 20. století, kdy už úpadek duchovního komplementu v myšlení lidí dosáhl takového stupně, že se plně projevila celková společenská krize. I když si to stále ještě nechceme přiznat, její projevy v politicko-ekonomické, ekologické a demografické oblasti se nedají popřít.

Varování z úst nejpovolanějších

Tuto skutečnost si uvědomuje stále více předních světových myslitelů a vědců, z nichž je v tomto stručném pojednání možno jmenovat aspoň několik nejvýznačnějších i nejprozíravějších, a připojit i některá jejich vyjádření. Byl to především Albert Einstein, který si uvědomoval, že *„při současném způsobu myšlení nemůžeme vyřešit problém nevyváženého vývoje“*.

- Podobně Carl Friedrich von Weizsaecker vyslovil názor, že *„když chceme porozumět světu, musíme si uvědomit, že s historickým vývojem se musí měnit i struktura lidského myšlení“*.
- A.N. Whitehead zase vyslovil názor, že nové myšlení musí vycházet z poznání, že *„v celém vesmíru vládne jednota protikladů“*; a na jiném místě vyjádřil přesvědčení, že *„hodnota je svou povahou nadčasová“*.
- Také náš význačný vědec prof. Charvát vyjádřil své obavy z vývoje světa, když řekl: *„...starý svět umírá a nový se rodí – dosud se však nenarodil. Minulost nás stále ještě mohutně táhne zpět. Kdyby tento trend pokračoval, lidstvo by patrně za 100 až 200 let vyhynulo“*.
- V současnosti se jeden z nejvýznamnějších vědců Ilya Prigogine domnívá, že *„při vytváření vědeckých soustav je nutno propojit a sjednotit vnitřní a vnější postupy, neboť problémy mají jak vědeckou, tak filosofickou stránku“* (Řád z chaosu, str. 281).
- Rovněž moderní filosof Nikolaj Hartmann vyjádřil ve své knize Struktura etického fenoménu názor, že *„vývoj světa je možno z metafyzického hlediska nahlížet jako proces vznikání hodnotného bytí, tj. jako theodiceu“*.
- A nelze vynechat ani názory, které vyslovovali a vyslovují účastníci setkání Forum 2000; z nich uvedme aspoň Elie Wiesela, který je přesvědčen, že *„změnu může přinést pouze to, že se něco změní ve sféře ducha“*.

Ačkoli podobným způsobem uvažuje už velká část přemýšlivých lidí, nic se na dosavadní společenské praxi nemění. Všechny ty cenné myšlenky jsou vytlačovány na okraj společenského vědomí a mění se v současné politicko-ekonomické praxi, založené jen na jednostranně pojatých zákonech trhu, v pouhé sentimentální vzdechy. Vzniká tedy oprávněná otázka, jestli je za daných okolností vůbec nějaká možnost něco na dané situaci změnit. Jak už bylo zkráj naznačeno, takovou možnost může poskytnout jen změna dosavadního způsobu myšlení, tj. nové paradigma. Vše nasvědčuje tomu, že k opuštění dosavadního dysfunkčního paradigmatu nemůže dojít dříve, než budou odstraněny staré idoly, tj. přežitky ve způsobu myšlení, podobné těm, proti nimž na začátku novověku musel bojovat anglický filosof a státník Francis Bacon, než se v evropském myšlení, zatíženém aristotelsko-scholastickým pojetím, prosadilo modernější paradigma mechanistické.

Na přelomu věků

Vše nasvědčuje tomu, že i dnes jsme na podobném přelomu věků, při němž by opět mělo být zformulováno, zatím třeba jen v hypotetické formě, nové paradigma. Je také možno připustit, že by tento úkol, podobně jako v minulosti, měl být splněn v rámci filosofického bádání. To by se však nemuselo omezovat jen na oficiální pracoviště, neboť filosofie jakožto láska k moudrosti (k hledání pravdy) má právo na uplatnění i mimo ně, zvláště když komunistický režim mnohým bytostně zaměřeným filosofům profesní uplatnění znemožnil. Jak už bylo řečeno, prvním předpokladem pro zformulování hypotetického integrativního systémového paradigmatu (dále jen ISP) je uvedení důkazů či argumentů, postačujících k zamítnutí dosavadního, dnes již dysfunkčního paradigmatu descartovsko-newtonského.

Pokud bychom měli rozlišit mezi důkazy, které si vynutil samotný rozvoj vědeckého poznání, a argumenty, které vyplývají z aplikace hypotetického ISP, mohli bychom za nejzávažnější důkaz považovat už objev teorie relativity (zkráceně TR, popř. OTR), který prokázal neplatnost starého náhledu na prostor a čas, jako by to byla samostatná a absolutní jsoucná. Když tato teorie přinesla přesvědčivé důkazy o své správnosti, mělo z tohoto poznatku učinit další závěry filosofické bádání, které už tehdy mělo poukázat na dysfunkčnost dosavadního descartovsko-newtonského paradigmatu a aspoň naznačit nutnost jeho změny. Bohužel se tak nestalo a dokonce v řadách filosofů byli takoví, kteří o správnosti TR pochybovali a omezovali se jen na rozměňování starších filosofických názorů, jako by ty samy mohly poskytnout ucelené poznání o světě i člověku. Právě v tomto nepochopení souvislosti filosofického a vědeckého bádání na straně filosofů jakož i oprávněné nedůvěře vědců k filosofii odtržené od faktů je možno spatřovat nejzávažnější překážku rozvoje současného procesu poznání, vytvářenou nevyhovující metodologií.

Za druhý závažný důkaz dysfunkčnosti mechanistické metodologie, která z descartovsko-newtonského paradigmatu vyplynula, byl objev kvantové mechaniky, která prokázala, že ve fyzikálním mikrosvětě kauzální determinismus neplatí. Ačkoli z toho nutně vyplývá, že tento princip nemůže platit ani při makrofyzikálním a tedy běžném vnímání světa, přivykli jsme mu v důsledku návyku na mechanistickou metodologii natolik, že si ho už nedokážeme odmyslet. Následkem toho se z našeho obzoru téměř vytratilo vnímání dění ve vnitřním světě, tj. smysluplné nazírání na svět a uznání potřeby spirituality. Vnější a vnitřní procesy se vlivem zastaralého paradigmatu a rychlého technologického rozvoje oddělily a vzájemně odcizily, takže jsme jejich komplementární souvislost už téměř přestali vnímat. Následkem toho už téměř necítíme rozdíl mezi tím, co se ve smyslu přírodních zákonů musí stát, a tím, co by se mělo dít ve smyslu etických, popř. náboženských vnitřních potřeb. A právě v tom je třeba hledat hlavní příčinu různých krizových jevů, které se ve společnosti začínají projevovat. K tomu by však nemuselo dojít, kdybychom dokázali opustit staré, dysfunkční paradigma. Bohužel na to filosofické bádání neupozorňuje a tak se stále plýtvá časem i silami při různých psychologických a sociologických šetřeních, která nemohou podstatu dysfunkčních jevů pochopit. Ty mohou postihnout jen dílčí problémy, ale v celku jim bez nového paradigmatu porozumět nemohou.

Ke změně dosavadního způsobu myšlení nevedl ani další významný objev, který učinil Einsteinův blízký spolupracovník David Bohm, když na základě svých výzkumů v mikrofyzikální oblasti, ale také nesporné filosofické erudice, prokázal oprávněnost starého filosofického názoru, že realita světa nespočívá v substancialitě (tj. v přesvědčení, že za našimi vjemy existuje nějaká materiální realita, popř. Kantova „věc o sobě“), nýbrž je dána pouhou dějovostí (holomovementem), která se v našich myslích odvíjí jako nějaké filmové pásmo (to není křivení idealistických názorů, jak se problém může jevit z mechanistického hlediska, nýbrž výsledek souběhu protikladných procesů, jak vyplývá z dynamického systémového pohledu a jak bude později blíže vysvětleno). Svět se tak Bohmovi v analogii s mikrofyzikálními procesy proměnil v plynulý proces vývoje. Ten sice už naznačoval významovou smysluplnost, ale nedokázal z ní ještě odvodit dualitu kauzálního a finálního (teleologického) působení, které je možno pochopit jen při systémovém pohledu (při aplikaci ISP), který dějovost a substancialitu vidí jako líc a rub téhož děje. Takový výklad však ještě nemohl poskytnout jednostranně zaměřený přírodovědec, zvláště když nedokázal dějovost propojit s intencionalitou, kterou objevilo v rámci fenomenologie filosofické bádání. K jejich spojení v důsledku odtrženosti filosofie od vědy však nedošlo, a proto nemohla být pochopena ani souvislost kontinuálních a diskontinuálních procesů, vyplývajících z vlnové a částicové podoby reality. Ještě závažnější důsledek je v tom, že při stávajícím mechanistickém paradigmatu zůstává neřešitelný rozpor mezi hmotným a duchovním světem, který je analogický k předrelativistickému nazírání na oddělený a absolutní prostor a čas. A nejen to, ale i neodmyslitelná představa hmoty jako něčeho pouze vnějšího, uchopitelného a pevného, na rozdíl od jsoucná duchovního, které je neuchopitelné a tedy jen zdánlivé, což téměř znemožňuje uznání dějovosti jako základu nového, systémového paradigmatu. Jak se později pokusíme dokázat v rámci výkladu hypotetického ISP, můžeme mluvit pouze o průběžně ukončovaných diskontinuálních procesech, z nichž dojem substanciality a tedy i představy hmotného světa vzniká přesmyknutím naší mysli.

Za poslední význačný důkaz dysfunkčnosti dosavadního navyklého paradigmatu je možno považovat výsledek pozorování amerických astronomů, který vedl k objevu postupného narůstání vesmírné energie označované jako omega-lambda a kovariantnímu (vyvažujícímu) ubývání vesmírné hmoty označované jako omega-m. Když se po-

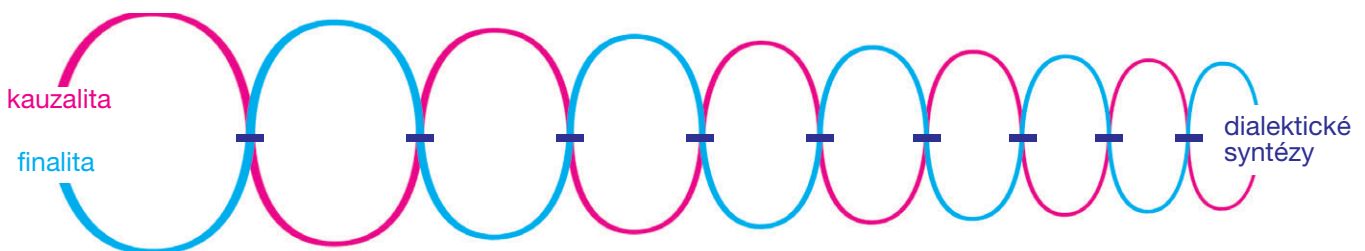
dařilo obě tyto veličiny vyčíslit, bylo možno z výsledku odvodit, že v samotném vesmíru probíhá něco jako vývojový proces, který jako by směřoval k nějakému cíli. Ve filosofickém pojetí se tedy dá mluvit o důkazu, že veškeré dění ve vesmíru není jen kauzálně podmíněný proces, nýbrž že je to i proces teleologické povahy, který umožňuje přitakat domněnce Teilharda de Chardin, že svět nemůže skončit v prázdnu nicoty, nýbrž že musí dospět k naplnění svého základního smyslu, jímž je vytváření noosféry. V této myšlence, dosud považované jen za mystickou představu, by se tedy na základě pozitivního zjištění dalo spatřovat něco, co by opravňovalo i k uznání náboženství jako neoddělitelné součásti lidského poznání a celé existence člověka. Dá se tedy říci, že tento výčet pozitivně vědecky prokázaných skutečností lze oprávněně považovat přinejmenším za důvod pro pochybování o funkčnosti dosavadního mechanistického paradigmatu.

Důkazy o dysfunkčnosti dosavadního paradigmatu

K plnému důkazu jeho dysfunkčnosti bude asi možno dospět až s realizací metodologické změny ve vědecko-filosofickém bádání, kterou naznačil jeden z nejprozíravějších současných vědců, mikrofyзик a filosof Fritjof Capra, který ve své knize BOD OBRATU (v orig. The Turning Point na str. 422) napsal:

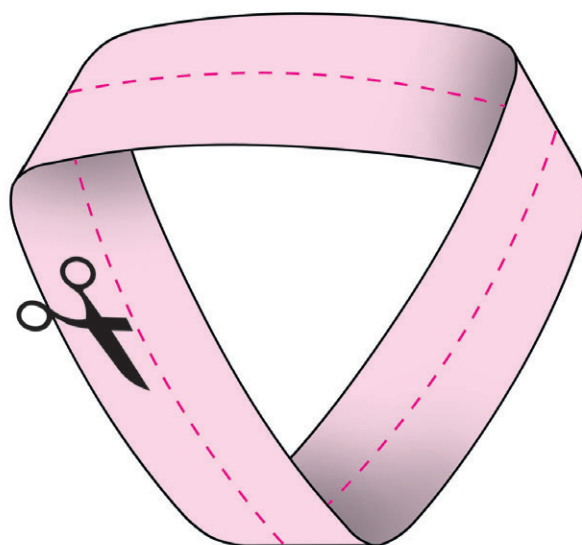
Podle mého názoru se přírodní věda nemusí omezovat jen na měření a kvantitativní analýzu. Mohu připustit, že cesta k vědeckému poznání je určena dvěma podmínkami: veškeré poznání musí vycházet ze systematického pozorování a musí se dát vyjádřit také odpovídajícími modely. Poznatky založené na empirii a modelovém znázornění mohou být podle mne základem nové vědecké metodologie. Ostatní aspekty jako kvantifikace a užití matematiky budou sice nadále hodné pozornosti, ale nebudou mít rozhodující význam.

Zdá se, že Caprova slova „systematické pozorování“ a „modelování“ lze propojit a že se z nich dá odvodit systémové pojetí, které v sobě zahrnuje jak názorný přírodovědecký, tak i nenázorný filosofický přístup. K rozvedení této Caprovy myšlenky přispěl autorův vhled, že takovým modelem by mohl být topologický útvar, jakým je např. Moebiova páska, která jak známo může podélným rozstřížením přecházet z kontinuálního tvaru ve tvar diskontinuální i obráceně a může tak znázornit základní fyzikální realitu, která má, jak už bylo řečeno, vlnovou a částicovou povahu. O této vlastnosti M-pásky se můžeme přesvědčit jejím jednoduchým vytvořením z proužku papíru překrouceného o 180 stupňů a slepením obou konců. Nakreslením čáry na jejím povrchu se můžeme přesvědčit, že je skutečně kontinuální, neboť nejen nemá konec, ale nemá ani líc a rub. Jakmile ji ale podélně rozstříhneme, nejenže se její délka zdvojnásobí, ale stane se i diskontinuální, neboť má již líc i rub. O tom se můžeme opět přesvědčit nakreslením čáry, která se sice vrátí do svého východiska, ale zůstane nakreslena jen na líci, zatímco na rubu nebude nic. Je to znázorněno i na připojených obrázcích.

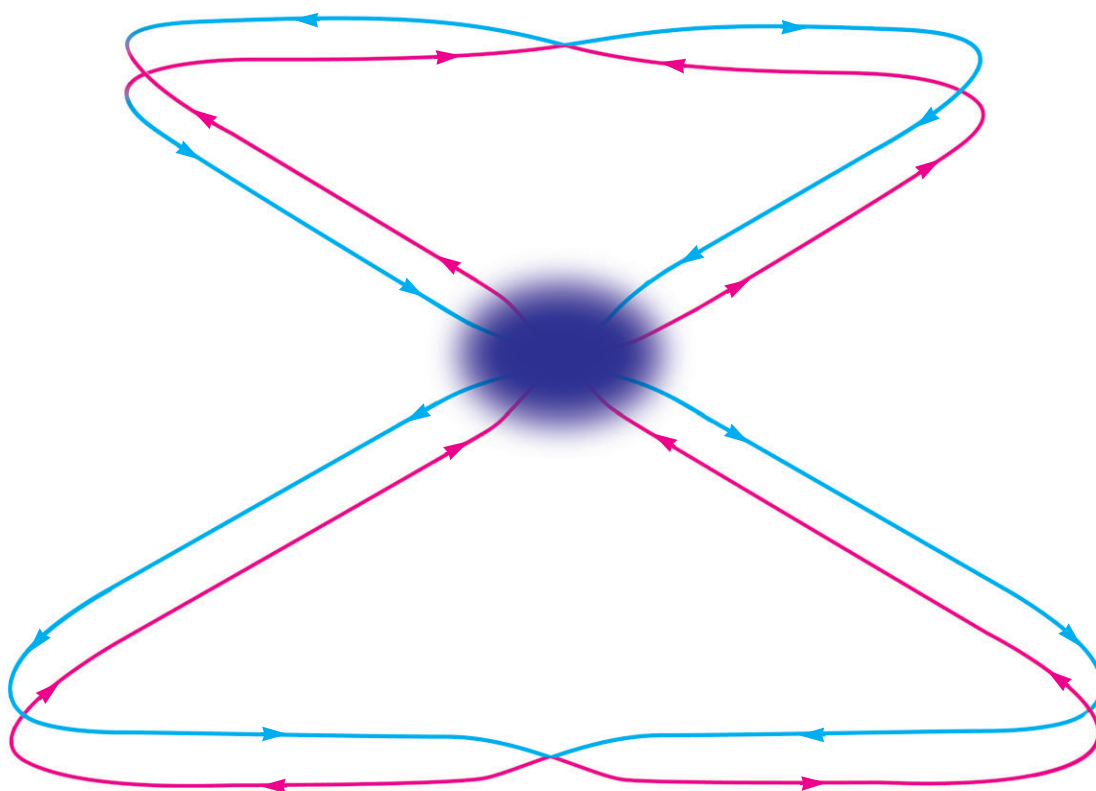
Obr. 1. Vlnění znázorňující dvě základní protikladné zákonitosti, které určují dění ve světě: příčinnost a účelnost (kauzalita a finalita). Jsou komplementární, a tedy neoddělitelné, tak jako je neoddělitelný prostor a čas, což dokázal svou teorií relativity Albert Einstein. My se však v důsledku navyklého descartovsko-newtonovského paradigmatu chováme tak, jako by byly oddělené a zcela nezávislé. Překonat tento návyk bude možné jen při novém systémovém paradigmatu.

Kontinuální Moebiova páska

Obr. 2. Kontinuální tvar Moebiovy pásky, kterou je možno považovat za model vesmírného jsoucna, neboť může znázornit singulární systém. Zdánlivě má pouze lícovou stranu, odpovídající našemu lineárnímu nazírání vnějšího světa jakožto hmotně energetickému jsoucnu; na obrázku je to znázorněno červenou barvou. Ve skutečnosti však má i své nitro, odpovídající duchovnímu jsoucnu (v psychologickém pojetí nevědomí), které se objeví teprve po rozstřížení pásky a po vzniku její lícové a rubové strany.

Diskontinuální (rozstřižená) M-páska

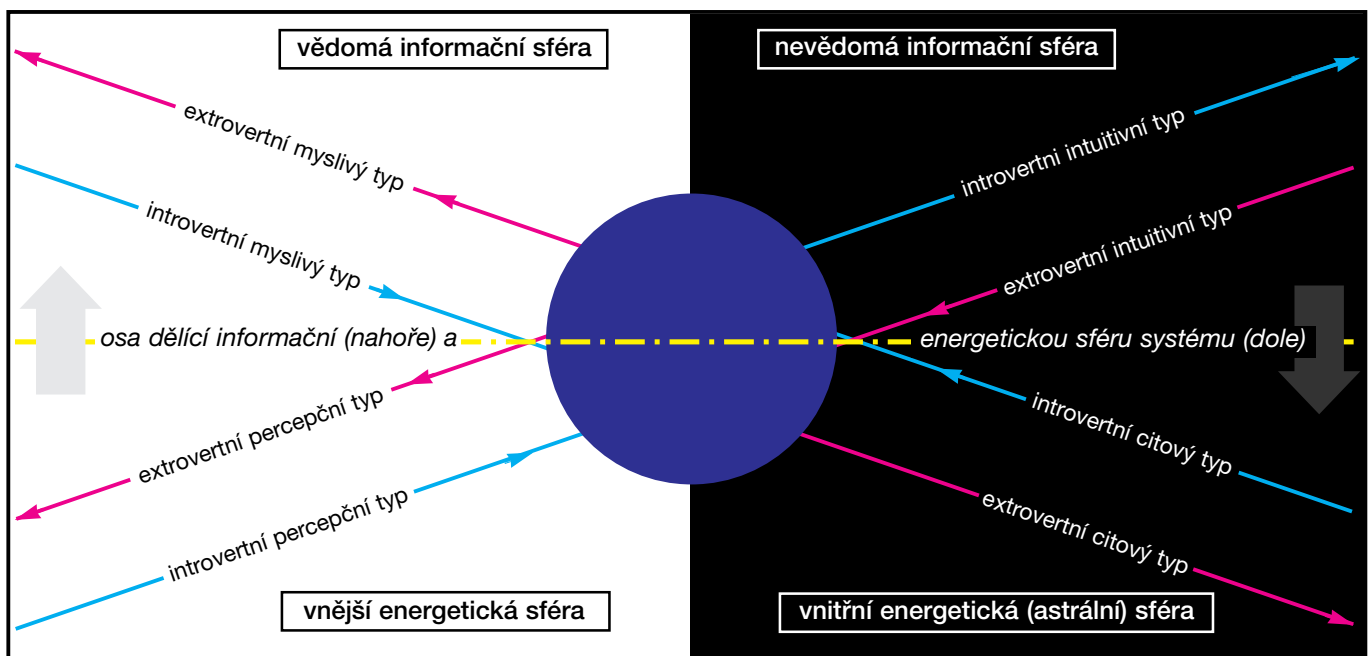

Obr. 3. Čára zakreslená na lícové (červeně) a rubové (modře) straně pásky (červená označuje kauzální zákonitost, modrá finální zákonitost). Na tomto tvaru pásky se dobře projeví komplementární dualita vnějšku a vnitřku systému. Tuto dualitu je možno překonávat postupným skládáním pásky do původního kontinuálního tvaru, při němž se vnitřní (rubová-modrá) strana opět schovává dovnitř pásky. Částečně složená část pásky, představující vyvíjející se systém (je znázorněn ve středu obrázku fialovou skvrnou, která vznikne splnutím kauzální a finální trajektorie). To odpovídá vývoji a hodnotové úrovni systému, tj. kulturní vyspělosti, a to jak u jednotlivých psychosomatických subsystémů, tak u větších společenských celků.

Existuje východisko?

Ještě zajímavější výsledek při modelovém znázorňování dostaneme, když rozstříženou, diskontinuální pásku začneme od místa překřížení líce a rubu opět skládat. Při tom zjistíme, že se rubová strana začne postupně schovávat dovnitř pásky, takže po jejím opětovném složení do původního kontinuálního tvaru rubová strana zcela zmizí. Jako by se tím vytvořilo něco, co je možno podle principu analogie považovat za systémový útvar (Gestalt), který má jak vnější (tzv. hmotnou), tak vnitřní (tzv. duchovní) podobu, což je znázorněno lícem a rubem pásky. To analogicky odpovídá vlnové a částicové povaze reality, ale i duchovní a hmotné formě, v níž nazíráme svět, daný v prostorové a časové podobě. Z tohoto duálního obrazu lze odvodit i principiální představu, že základem veškerého jsou jednak univerzální Energie a jednak univerzální Informace, které se ve své dynamické (dějové) podobě projevují jako vlnění, při čemž energetické je spjato s principem kauzality a informační s principem finality. Z filosofického hlediska jsou oba tyto principy dialekticky protikladné, což umožňuje dynamiku všech subsystemů, z nichž je vesmírný systém složen. To lze názorně ukázat na modelu M-pásky, když rozstříženou pásku dále podélně rozstříháváme, čímž jakoby vytváříme samostatné subsystemy, které jsou všechny s vesmírným systémem spojeny a nedají se vzájemně oddělit. Z toho vyplývá, že není možné ani složení každé odstřížené pásky a že se musejí postupně skládat všechny, aby mohla opět vzniknout původní kontinuální pásky. Model M-pásky také naznačuje, že při této skladebné (ve skutečnosti vývojové) dynamice dochází k občasným propojením energetického a informačního procesu, když vývoj systému dosáhne své, byť dočasné celosti (Gestaltu). Lépe je to znázorněno na obrázku, kde se obě vlny protnou, aby se při dalším vývoji opět rozešly. Toto protnutí může racionálně vysvětlit těžko pochopitelné dialektické skoky, dosud vykládané v rámci mechanistické metodologie. Ty mohou být v rámci ISP pochopeny jako důsledek výše naznačené postupující syntézy energetických a informačních dějů, čili prolnutí energetických a informačních vln, jak je znázorněno na prvním obrázku.

Srovnání hypotetického psychosomatického systému s Jungovou psychologickou typologií

Obr. 4. Rozstřížená a částečně složená M-páska, jejíž střed (fialová skvrna) znázorňuje rozvíjející se systém. Na schématu je vyznačeno předpokládané rozčlenění systému na vědomou a nevědomou část (vlevo a vpravo), jakož i horní a dolní polovinu, znázorňující informační a energetickou povahu systému. Lineární propojení nemůže postihnout komplementaritu kauzálních (vědomých) a finálních (nevědomých) procesů. Ve skutečnosti (a také podle ISP) však se jedná o nelineární propojení kauzálně-finální povahy, zahrnující vědomé i nevědomé procesy. Výstupy ze systému (červeně) představují kognitivní procesy a vstupy do systému (modře) označují emocionální procesy. Vcelku je možné připustit, že výsledné procesy se shodují s charakteristikami Jungových psychologických typů, takže se dá mluvit nejen o analogii ve smyslu logické evidence (podle ISP) ale i o jejich neoddělitelnosti. Pásku v této podobě je tedy možno oprávněně považovat za model, kterým lze znázornit fungování všech systémů.

Z tohoto hlediska je tedy možno vysvětlit, proč ve vývoji všech systémů dochází ke střídání dynamických a statických fází a proč má hledání pravdy nelineární podobu. Z toho také vyplývá, proč není možno dosáhnout pravdy s pomocí statických pojmů odvozených z platonských idejí, jak se domnívá tradiční filosofie. Bez pochyby je tedy možno připustit nelineární výklad pravdy, vyplývající ze systémového pojetí, který je také adekvátnější a z vývojového hlediska modernější, neboť odpovídá kvantovému výkladu mikrofyzikálních procesů. Nezávažnější závěr ze systémového pojetí je však v tom, že svou protikladností a zacíleností ke stále vyšším hodnotám poskytuje přesvědčivé důvody k zamítnutí zastaralého paradigmatu descartovsko-newtonského a k přijetí nového paradigmatu ISP. Systémové pojetí dává také dostatečný důvod k odmítnutí mechanistické metodologie, která se stává stále větší překážkou jak rozvoje poznání, tak samotného dění ve všech oblastech života.

Spekulace či hypotéza?

I když někdo může vznést proti tomuto výkladu námitku, že jde o pouhou spekulaci, není tomu tak jestliže připustíme, že se modelové znázornění opírá o princip analogie, jehož principiální platnost na úrovni logického zákona připustil už průkopník matematické topologie Carl Friedrich Hauber a s jehož oprávněností ve formě antropického principu kalkulují všechny vědní obory. Je to pochopitelné, protože právě v nich se obráží dialektická kauzálně-finální součinnost. Prokazuje to i běžná zkušenost, z které vyplývá, že všechny kauzální procesy nacházejí odezvu v procesech finálních, a opačně že lze z účelnosti společenských i přírodních procesů usuzovat na příčinné souvislosti. Právě v poznání této skutečnosti, kterou dosavadní mechanistická metodologie přehlídá, a kterou systémová metodologie může pochopit, je naděje, že na základě ISP bude možno překonat mnoho zbytečných překážek, které vytváří dysfunkční descartovsko-newtonské paradigma a z něho odvozená mechanistická metodologie.

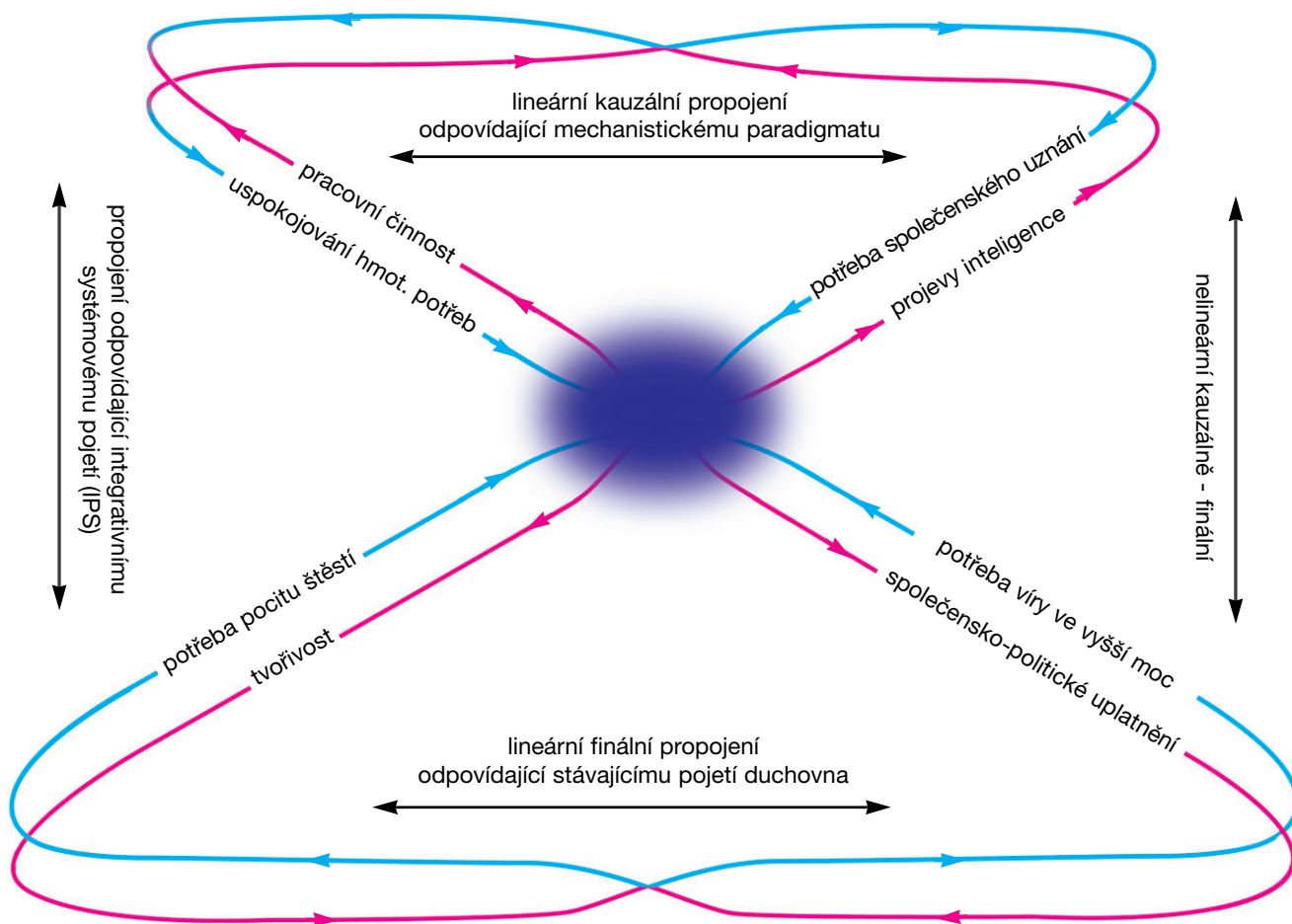
V tomto smyslu existuje největší překážka v poznání zákonitosti, která určuje život lidí. Podle starého paradigmatu, které ve vědě upřednostňuje analýzu a fragmentarizaci, došlo k rozdrobení tohoto poznání do mnoha společenskovedních oborů, které však nemohou postihnout základní celek a jeho kauzálně-finální zákonitost. Nejvíce patrné je to v psychologii, která popisuje nejrůznější psychické projevy, ale osobnost jako celek jí uniká. Je to důsledek mechanistické metodologie, která neumožňuje zahrnout do psychologického zkoumání hlubinné procesy, v nichž se uplatňuje finální zákonitost. Těm se současná psychologie buď vyhýbá a nebere je na vědomí, nebo se je pokouší zkoumat v kauzálním smyslu - čistě analytickými postupy, jak to odpovídá mechanistické metodologii. Ve společenskovedních oborech však postupy založené jen na principu kauzality nestačí, ale musí se k nim připojit i princip finality. A to je možné jen na základě systémové metodologie, která může do vědecké práce zavést kauzálně-finální princip. Jinými slovy to znamená, že bere v úvahu nejen vnější procesy, ale i procesy vnitřní, hlubinné. Je to možno dobře znázornit na modelu rozstřížené M-pásky, kde hlubinné procesy dobře znázorňuje rubová strana pásky. A nejen to, při skládání rozstřížené pásky vzniknou na modelu čtyři ramena, na nichž lze dobře znázornit všechny základní psychické projevy. Je zajímavé, že se v tomto smyslu systémový psychickosomatický model dobře shoduje s tím, jak C.G.Jung pochopil hlavní komponenty psychického života. Jak známo, podle nich také vypracoval svou psychologickou typologii, která je jednou z nejuznávanějších, protože je při své jednoduchosti naprosto výstižná. Ukazuje to níže uvedené systémové schéma, které navíc bere v úvahu, že každý vstup do systému musí mít i svůj výstup, takže se čtyři základní typy rozšiřují na osm. Je to důsledek skutečnosti, že vedle čtyř extrovertních typů je nutno vzít v úvahu také čtyři typy introvertní. Zdá se, že takto lze vystihnout osobnost člověka jako celek, což mechanistická metodologie, na níž je dosavadní psychologie založena, neumožňuje.

Na další stránce uvedené schéma se pokouší vystihnout dynamiku, tj. fungování psychického systému. Jak je ze schematu patrné, rozhodující roli v psychické činnosti hraje pojetí jáství, které je znázorněno kruhem, v němž se jako v systému realizuje životní proces. Pokud osobnost nahlíží na svůj život jen povrchně (jako při pohledu do zrcadla), stává se z dynamického lidského systému pouhé statické EGO, které nedovoluje pochopit život jako tvůrčí proces a stává se nejen zdrojem různých psychických poruch, ale způsobuje chyby i v etické oblasti. Je možno říci, že když se osobnost zaměří jen na své ego a nedovolí psychické energii procházet nejniternější částí lidského systému, kterou Jung nazval vnitřní bytostné JÁ, musí dojít k závadě v etickém smyslu, tj. ke ZLU v jeho nejvlastnější podobě.

Zdá se tedy, že uvedené schéma osobnosti člověka, založené na systémovém paradigmatu, je s to umožnit zcela nový pohled na člověka a vytvořit tak předpoklad k úplnějšímu zkoumání nejen psychologických, ale i sociologických a etických problémů, s nimiž si dosavadní descartovsko-newtonské paradigma i z něj odvozená mechanistická metodologie neví rady. Podobné možnosti skýtá ISP i v ostatních vědních oborech, jak bylo naznačeno v knize Nové TAO – naděje současného člověka. Nedostatek prostoru v této stati však nedovoluje blíže se těmito obory zabývat. Je tedy možno pouze dodat, že v knize naznačená naděje, spojovaná se zavedením integrativního systémového paradigmatu, není nereálná. Vše záleží jen na lidech a na pochopení pravdy starého rabína.

Při shrnutí všech uvedených argumentů je možno připustit, že v rámci ISP by bylo možno vyřešit mnoho problémů, které se v rámci dosavadního zastaralého paradigmatu řešit nedají. Je to především většina otázek dějové (i-diografické) povahy, jakož i těch, které jsou dosud považovány za ezoterní. Jistou nadějí je možno vkládat i do racionálního řešení problémů kosmologických a teologických, jakož i do zodpovězení otázky, zda je lidský mikro-

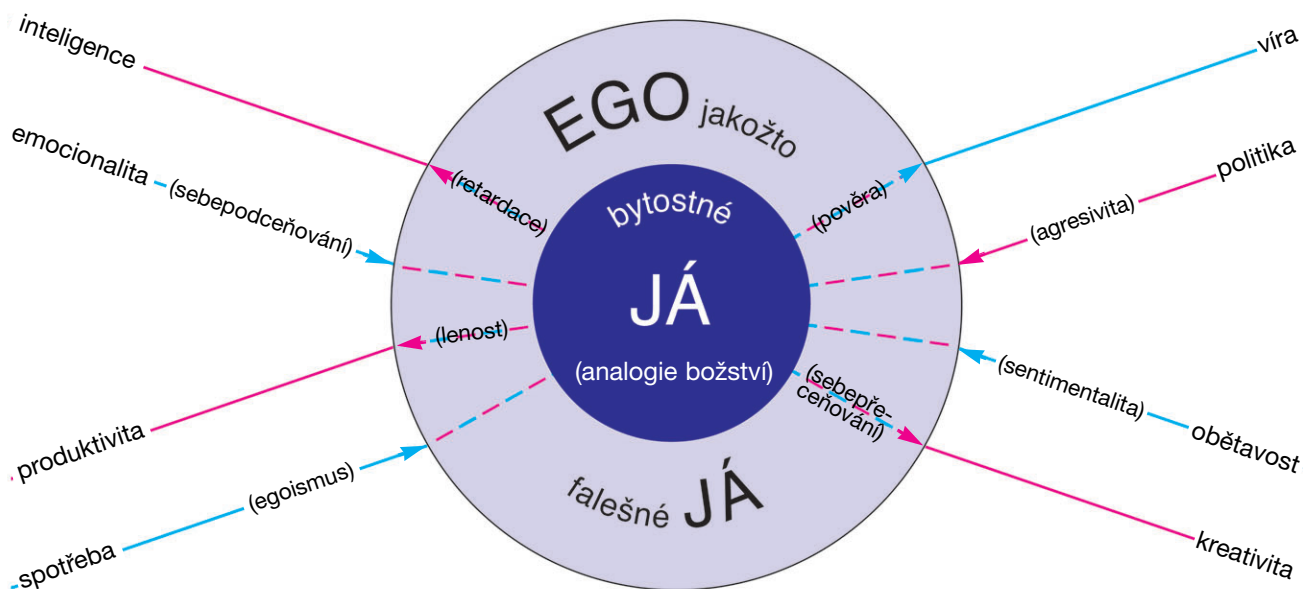
Hypotetický model fungování psychosomatického systému

Obr. 5. Model lze vytvořit opětovým skládáním rozstřížené M-pásky do původního kontinuálního tvaru. Protože jde o proces, který se dá těžko zachytit statickým obrazem, je možno jej naznačit aspoň prolínáním kauzálních (červené trajektorie zobrazené na líci pásky) a finálních vlivů (modré trajektorie zobrazené na rubu pásky). V tomto prolínání lze spatřovat analogii k vlnové a částicové podobě fyzikální reality. Kauzální podmíněnosti jednotlivých činitelů odpovídají šipky na výstupech ze systému, kdežto finální závislosti odpovídají šipky na vstupech do systému. Oba procesy se podobají proti sobě kmitajícím vlnám (na obr. 1), takže mají dialektický charakter, který umožňuje jejich postupnou syntetizaci. Překřížování trajektorií, k níž rozstřížením dojde, vyjadřuje komplementaritu kauzálních a finálních procesů. Ze schématu je možno také vyčíst, že dosavadní mechanistické paradigma bere v úvahu pouze lineární propojení psychických činitelů a že nelineární kauzálně-finální propojení, objevené moderní vědou, je možné jen v rámci navrhovaného integrativního systémového paradigmatu.

kosmos podřízen stejné zákonitosti jako vesmírný makrokosmos. Zároveň s tím by mělo být racionálně a explicitně prokázáno, že nejvyšším zákonem, kterým se řídí příroda i člověk, je postupné vyrovnávání sil odpovídajících jejich vnějším a vnitřním potřebám. V tomto dění se může také manifestovat hypotetické formování světa jako utváření světa hodnot a ne už jen jako registrování různých jeho vlastností, popř. střetávání protikladných sil, jak vyplývá z mechanistického pojetí.

Hypotetické znázornění psychických, ev. etických, poruch, způsobených neprůchodností psychické energie bytostným JÁ

Obr. 6. Hypotetické znázornění zdravě/nezdravě fungujícího psychosomatického subsystému. Pokud se projevuje jako dynamický systém, v němž psychická energie kognitivní i emoční povahy volně prochází vlastním bytostným JÁ, je všechno v pořádku. Jestliže se ale psychická energie zastavuje (v důsledku nedostatečného sebepoznání, nebo také dysfunkčního paradigmatu) na vnější, popř. vnitřní hranici EGA, (znázorněného kruhem bez vnitřního bytostného JÁ), které si neuvědomuje systémovou souvislost s bytostným JÁ, musí docházet k duševním, popř. etickým poruchám (u jednotlivců), popř. ke krizovým jevům (u společenských systémů).

Několik omluvných slov na závěr. Omluvných za troufalost, s níž si autor (86), filosof amatér, který však byl k tomuto statusu odsouzen politickou diskriminací padesátých let, dovolil předložit výše uvedené myšlenky. Přes své nevhodné postavení se filosofie nevzdal a v myšlenkách, které v něm klíčily od dob studií u profesorů Patočky a Kozáka, soukromě pokračoval, aby je částečně shrnul v knížce NOVĚ TAO - naděje současného člověka, vydané v r. 1997. Bohužel pro ně nenašel, kromě prof. Kosíka a doc. Hermacha, větší pochopení.

Přesto ho dodnes neopustila vnitřní potřeba hledat cestu ze současné nedobré situace člověka ve světě. Je přesvědčen, že chybu způsobila roztržka mezi filosofií a vědou, k níž došlo na počátku moderní doby. Domnívá se, že tu bude možno překonat jen na základě nového, adekvátnějšího paradigmatu, o němž by chtěl na základě předloženého článku zahájit diskusi. Teprve její výsledek by mohl autora přimět, aby výklad rozšířil a dal mu podobu důkladnější studie; bude-li na to ovšem mít ještě sílu.

29.11.2009

Stanislav Vobořil

Na přípravě obrázků se podílel grafik Karel Mráz